

Jonas Juozas Burba (1907–1952) – grafikos dizaineris, savo darbais reprezentavęs Lietuvą

Eduardas Remecas

Lietuvos nacionalinis muziejus, Arsenalo 1, 2001 Vilnius

El. paštas remecas@yahoo.de

Straipsnio tikslas – atskleisti grafiko, vieno iš šiuolaikinio lietuviško dizaino pradininkų, Jono Juozo Burbos (1907–1952) kūrybinės veiklos įvairovę, pateikti informaciją apie naujai identifikuotus jo kūrinius, papildyti jau turimas žinias apie menininko – grafikos dizainerio sukurtus darbus. Šiuo straipsniu siekiama pažvelgti ir į kūrėjo šeimos istoriją, jo visuomeninę veiklą bei prieštarinę asmenybę.

RAKTAŽODŽIAI: Jonas Juozas Burba, grafikas, dizainas, knyga, plakatas, apdovanojimų ir pašto ženklai

Lietuvos istorijoje yra nemažai menininkų, apie kurių nuveiktus darbus vis dar žinome labai mažai arba nepakankamai. Vienas iš tokių yra grafikas bei lietuviško dizaino vienas iš pradininkų Jonas Juozas Burba (1 pav.). Ši asmenybė ir jo sukurti darbai plačiau tapo žinomi tik po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, pradėjus rengti įvairias tarpukario Lietuvos istorijai skirtas parodas. Pirmoji iš tokių buvo „*Art deco Lietuvoje*“ 1998 m., kurioje buvo eksponuota ir Burbos kurta grafika bei 1939 m. sporto prizas krepšininkams¹. Grafikos dizaineris labiausiai tapo žinomas iš sukurtų patriotinių ženklų – tai buvo Vytauto Didžiojo ordino penkių laipsnių ženklai (1930), Kauno herbas ir vėliava (1935), I tautinės olimpiados medalis, ženklelis, plakatas (1938), III Europos vyrų krepšinio čempionato Kaune plakatas ir prezidento prizas (1939), pašto ženklų projektai (1938–1940). Prisimintas ir jo darbas apipavidalinant bei iliustruojant Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos (1874–1944) raštus (1930, t. 1–2 ir 4). Ši talentinga ir Lietuvai daug nuveikusi asmenybė sovietinėje Lietuvoje buvo minima retai, nes vieni jo darbai sovietinei ideologijai buvo nepriimtini ir neminėti, o apie kitą dalį tiesiog nežinota. Pavyzdžiui, 1971 m. Burbos pavardė ir jo sukurti darbai buvo minimi knygoje, skirtoje lietuviškiems plakatams. Leidinyje publikuoti šeši jo darbai, o apie patį menininką parašyta tik tiek, kad jis buvo ribotų gabumų, bet labai įgudęs dailininkas ir jo darbams buvo būdingas tobulas techniškas atlikimas². 1982–1983 m. pasirodžiusiame dvitomiame leidinyje *XX a. lietuvių dailės*

¹ *Art deco Lietuvoje* 1998: 182, Nr. 475.

² Gedminas, Galkus 1971: 9.

1 pav. J. J. Burba. *Savaitė*. 1940. Nr. 16: 318

istorija, 1900–1940 menininko pavardę paminėta tik atskiruose skyriuose rašant apie autorius, kūrėjus knygų viršelius, ekslibrisus bei plakatus³. Pažymėtina ir tai, kad brandesnė bei svarbesnė XX a. 4-ojo dešimtmčio Burbos kūryba atspindėta vos vienu jo darbu – žemės ūkio parodos plakatu⁴.

Šiuo metu Burbos pavardė jau įrašyta į enciklopedijas ir žinytus kaip vieno iš nacionalinio dizaino pradininkų ir tam labai pasitarnavo menotyrininkės Giedrės Jankevičiūtės tyrimai ir jų sklaida⁵. Apie jį trumpai rašoma, kad gimė 1907 m. vasario 1 d. Skuode, mirė 1952 m. balandžio 26 d. Krasnozerskoje (Novosibirsko sr.; 1990 m. perlaidotas Panevėžyje). Mokėsi Skuodo progimnazijoje, Telšių gimnazijoje, 1923–1926 m. Kauno meno mokykloje, 1929 m. baigė suaugusiųjų gimnaziją Kaune, 1929–1933 m. studijavo dailės akademijose Dresdene, Leipcige; tobulinosi Ciuriche. 1935–1936 m. buvo Valstybės saugumo

departamento muziejaus ir archyvo vedėjas, 1936–1940 m. dirbo Susisiekimo ministerijoje. Dėstė Kauno prekybos mokykloje, vadovavo bendrovei „Jonas J. Burba: Grafika, reklama, spauda“. Apipavidalino ir iliustravo knygas, žurnalus, parengė anksčiau minėtų kūrinių projektus, 1932 m. prezidento Smetonos užsakymu Lėno bažnyčiai (Ukmergės r.) nutapė altoriaus paveikslą „Šv. Antanas su Kūdikėliu Jėzumi“⁶. Plačiau apie Burbos gyvenimą ir kūrybą rašyta keliuose straipsniuose, paskelbtuose regioniniuose laikraščiuose ir straipsnių rinkiniuose. Pirmasis straipsnis apie menininką pasirodė 1991 m. laikraštyje *Panevėžio balsas*⁷. Vėliau du straipsnius paskelbė Juozas Zairys (1923–1994) Skuodo laikraštyje *Mūsų žodis* – 1992 m. aprašyta visa Burbos biografija, o 1994 m. pasigilinta į jo jaunystę⁸. 2001 m. Čikagos laikraštyje *Draugas* apie grafikos dizainerio veiklą plačiau parašė menotyrininkė, muziejininkė Rita Škiudienė⁹. Išsames-

3 *XX a. lietuvių dailės istorija, 1900–1940*. I d. 1982: 111, 221, 222, 225, 226.

4 *XX a. lietuvių dailės istorija, 1900–1940*. II d. 1983: 246.

5 Jankevičiūtė 2003: 623–624; Jankevičiūtė 2013: 85–86; *Tarpukario Lietuvos reklama* 2015: 224–225; Jankevičiūtė 2018: 32–35.

6 Jankevičiūtė 2013: 85–86.

7 Jonušienė 1991: 2.

8 Zairys 1992: 3; Zairys 1994: 2.

9 Škiudienė 2001: 2.

nis jos straipsnis su panaudotų šaltinių ir literatūros nuorodomis tais pačiais metais buvo išspausdintas Lietuvos muziejų asociacijos mokslinės konferencijos medžiagoje¹⁰. Vėlesniais metais apie Burbą ir jo grafinio dizaino darbus rašė Jankevičiūtė¹¹ bei plakatistas Juozas Galkus¹². 2015 m. pasirodžiusioje knygoje *Iškilieji reklamos kūrėjai* buvo perspausdinti ir keturi Burbos straipsniai, 1936 m. paskelbti žurnale *Prekyba*¹³. Beveik visos šios publikacijos yra paremtos turimais negausiais archyviniais dokumentais, saugomais Lietuvos centriniame valstybės archyve (Susisiekimo ministerijos fonde), ir paties Burbos parašyta trumpa autobiografija¹⁴. Tačiau jos nėra išsamios, trūksta tiek menininko biografinių faktų, tiek ir jo kūrybos darbų.

Šio straipsnio pagrindiniai tikslai – atskleisti nežinomus faktus apie Burbos asmenybę, pažvelgti į jo šeimos istoriją, visuomeninę veiklą, pateikti informaciją apie naujai identifiкуotus jo kūrinius bei papildyti jau turimas žinias apie grafikos dizainerio sukurtus darbus. Straipsnio šaltiniais pasirinkti archyviniai dokumentai – Skuodo metrikų knygos iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo, įvairi tarpukario periodinė spauda ir muziejų rinkiniai. Didelę dalį Burbos kūrinių padeda identifiкуoti jo parašai ir signatūros (2 pav.)

2 pav. J. J. Burbos signatūros

Šeima, mokslai ir visuomeninė veika

Jonas Juozas Burba buvo skuodiškio Jono Burbos (1876–1941) ir Adolfinos Narmontaitės (1886–1976) iš Kusų kaimo, Mosėdžio apylinkių (Skuodo r.), pirmagimis vaikas, kurių santuoka registruota 1906 m. vasario 5 dieną¹⁵. Tėvai Skuode turėjo 5,5 ha žemės sklypą ir nuosavą namą (Laisvės g. 13), kuriame ne tik gyveno, bet ir prekiaavo nuosavoje parduotuvėje¹⁶. Vėliau Burbos susilaukė dar ne mažiau kaip šešių vaikų: Adolfinos (1908–1909), Juozo (1910–1911), Adolfo (1913–1948), Adelės Kairienės (1914–2006), Gertrūdos Vaičiulienės (1916–1999)¹⁷ ir Broniaus (1917–2002)¹⁸. Šeima gyveno pasiturinčiai, nes visiems užaugusiems vaikams tėvai sudarė galimybes baigti mokslus, o prasidėjus okupacijai visa šeima, išskyrus ištremtą Burbą ir Lietuvoje likusią Adelę Kairienę, pasitraukė į Vakarus, o vėliau persikėlė į JAV. Brolis Adolfas baigė žemės ūkio mokyklą ir buvo veiklus visuomenininkas Lietuvoje bei tremtyje, Vokietijoje ir Belgijoje leistų lietuviškų laikraščių leidėjas

¹⁰ Ten pat: 36–39.

¹¹ Jankevičiūtė 2008.

¹² Galkus 2015: 88–89.

¹³ *Tarpukario Lietuvos reklama* 2015: 224–225.

¹⁴ Burba 1936: 43.

¹⁵ Skuodo RKB santuokos metrikų knyga, 1903–1916. *LVIA*. F. 1839. Ap. 1. B. 6. L. 24.

¹⁶ Juozas 1994: 2; Škiudienė 2001: 2.

¹⁷ Skuodo RKB gimimo metrikų knyga, 1910–1916. *LVIA*. F. 1839. Ap. 1. B. 7. L. 11, 88, 139, 175.

¹⁸ Bronius Burba ... *Draugas* (Chicago). 2002 05 03. Nr. 86: 8.

ir redaktorius¹⁹. Bronius 1940 m. baigė karo mokyklą, buvo geras futbolininkas, žaidęs Skuodo komandoje, o Vokietijoje net atstovavo Lietuvos futbolo rinktinei²⁰. Gertrūda mokėsi Skuode ir Kretingoje²¹.

Pats Burba mokėsi Skuodo pradinėje ir vidurinėje mokyklose. 1924 m. jis gavo 5 klasių baigimo pažymėjimą ir liepos 17 d. parašė laišką Kauno meno mokyklos mokytojui, pažįstamam tapytojui, grafikui Adomui Galdikui (1893–1969), kilusiam iš Mosėdžio valsčiaus Giršinių kaimo (Skuodo r.). Laiške buvo pareikštas noras įstoti į mokyklą bei iškart patekti į antrąjį kursą. Kitame laiške, adresuotame mokyklos direktoriui, dėl turimų tapytojo gabumų Burba prašė stipendijos arba uždarbio²². 1924 m. rugsėjo 7 d. jaunasis menininkas buvo priimtas į Kauno meno mokyklos Rengiamąjį skyrių tikruoju klausytoju²³. *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* ir *Lietuvos dailininkų žodyne* nurodyta, kad meno mokykloje jis mokėsi nuo 1923 metų. Tokia informacija buvo paimta iš menininko autobiografijos, bet tai nebuvo tiesa. Jo gyvenimo ir veiklos aprašyme tikslų datų pateikta nedaug, o veiklų aprašyme trūksta konkretumo. Mokslų Telšių gimnazijoje Burba nemini, bet rašo, kad su mokslais meno mokykloje „kartu mokiausi ir suaugusiųjų gimnazijoje, kurią baigiau tik 1929 metais“²⁴. Pagal to laiko Lietuvos švietimo sistemą, progimnazijose ir gimnazijose mokslas trukdavo po 4 metus. Tad Burba suaugusiųjų gimnazijoje turėjo praleisti trejus metus, bet jo mokslai užtruko penkerius. 1925 m. gegužės 28 d. dailininkas buvo perkeltas į Bendrojo lavinimo skyriaus I kursą ir gavo pagyrimo raštą už grafikos darbus, bet po metų jis paliktas tame pat skyriuje, o 1926 m. kovo 30 d. pašalintas dėl nesumokėto mokesčio už mokslą. Nuo 1927 m. rugsėjo 16 d. jis buvo priimtas dar kartą, bet po dviejų mėnesių dėl nesumokėto mokesčio vėl pašalintas²⁵. Nors oficialiai Burbos pašalinimas buvo susijęs su nesumokėtu mokesčiu, tikroji priežastis buvo pamokų nelankymas. Jaunajam menininkui patiko tik grafika, bet jis nedalyvavo nei braižybos, nei perspektyvos užsiėmimuose. Pažymėtina, kad 1925 m. Burbai kaip gabiam mokiniui buvo skirta stipendija (75 litai) ir jis buvo atleistas nuo mokesčio už mokslą (100 litų metams)²⁶. Šie faktai yra labai svarbūs norint geriau suprasti grafikos dizainerio asmenybę.

1926 m., kaip rašo Zairys, Burba mokėsi Rygoje pas žinomą dailininką grafiką Richardą Zarinį (Rihards Zariņš, 1869–1939)²⁷. Šis menininkas tuo metu buvo Latvijos dailės akademijos grafikos katedros vedėjas (nuo 1921 m.) bei Valstybinės vertybinių popierių spaustuvės vadovas (1919–1933). Galbūt jaunasis dailininkas

19 A. A. Adolfas Burba. *Gimtoji žalis* (Briuselis). 1948 12 15. Nr. 23: 7; Vyšniauskas 1991: 3.

20 Bronius Burba 2002 05 03. Nr. 86: 8; *Lietuvos kariuomenės karininkai* 2002: 239.

21 A†A Gertrūda Burbaitė Vaičiulienė. *Draugas* (Chicago). 1999 01 20. Nr. 13: 5.

22 Zairys 1994: 2.

23 Ramonienė 2006: 33.

24 Burba 1936: 43.

25 Ten pat.

26 Zairys 1994: 2; Ramonienė 2006: 8, 33.

27 Zairys 1992: 3; Zairys 1994: 2.

tuo metu buvo laisvuoju akademijos grafikos kurso klausytoju? Ar galėjo jis sau leisti ir privačias Zarinio pamokas, ar gilinosi į spaudos darbų subtilybes – nežinoma.

1927 m. spaudoje galima aptikti žinutę, kad Burba tuo metu universitete pradėjo studijuoti humanitarinius mokslus²⁸. Tačiau menininkas į visus savo mokslus rimtai nežiūrėjo. Jam nuolat trūkdavo motyvacijos ir jis gilinosi tik į jam įdomius dalykus. Burba nuolat blaškėsi tarp kūrybos, kuri jį motyvavo finansiškai, ir visuomeninės veiklos. Iš grafiko dizainerio biografijos yra žinoma, kad 1929 m. jis baigė vienintelę savo mokyklą – suaugusiųjų gimnaziją.

Netrukus po gimnazijos baigimo rugpjūčio 21 d. Burba kreipėsi į švietimo ministrą su prašymu paskirti stipendiją spalvotos spaudos, knygų iliustravimo ir kartografijos specialybės studijoms Leipcige, Valstybinėje grafikos meno ir knygų pramonės akademijoje, kur mokslas trunka pustrečių metų. Pateikus ne vienos spaustuvės savininkų rekomendacijas, nuo spalio 1 d. menininkui buvo paskirta stipendija su sąlyga, kad studijuotų ne privačiai, o įstotų į nurodytą mokyklą²⁹. Bet vietoj Leipcigo Burba išvyko į Dresdeno dailės akademiją (*Hochschule für Bildende Künste Dresden*), kur praleido dvejus metus, o tada profesoriams patarus dar dvejus metus studijavo jau Leipcige, Valstybinėje grafikos meno ir knygų pramonės akademijoje (*Staatliche Akademie für graphische Künste und Buchgewerbe*). Kas privertė pakeisti Burbos planus – nežinoma. Viena iš priežasčių galėjo būti ta, kad jis nebuvo baigęs meno mokyklos arba nepavyko stojamieji. Kaip rašyta spaudoje, 1933 m. rudenį Leipcige buvo numatytas Burbos diplominio darbo „XX amžiaus spauda“ gynimas. Tai buvo darbas apie knygų grafiką ir spalvotos spaudos techniką, iliustruotas 180 piešinių ir brėžinių³⁰. Tačiau menininkui šios užduotys buvo sunkiai įgyvendinamos. 1936 m. savo gyvenimo aprašyme Burba įrašė, kad 1938 m. rugsėjo 15–24 d. Leipcigo akademijos vadovybė jam paskyrė laikyti baigiamuosius egzaminus ir jis vis dar diplominiam darbui renka medžiagą³¹. Tad diplominio darbo gynimą sutrukdė ir neišlaikyti baigiamieji egzaminai, ir neparašytas darbas. Duomenų, kad Burba būtų apgynęs savo diplominį darbą, nėra.

Jei apie Burbos mokslus buvo žinoma pakankamai daug, tai apie jo šeimą ir visuomeninę veiklą, kuri atspindėjo ir jo asmenybę, rašyta labai mažai. Vos baigęs Skuodo vidurinę mokyklą 1925 m. Burba organizavo Skuodo vidurinės mokyklos tėvų komitetą, tapo jo sekretoriumi ir birželio 12 d. kreipėsi į švietimo ministrą su prašymu Skuodo vidurinę mokyklą pertvarkyti į aukštesniąją komercinę mokyklą arba įsteigti komercinius kursus, nes baigusiems tęsti mokslus Telšiuose ar Plungėje yra nepatogu. Gavęs ministro žodinį pritarimą Burba organizavo rinkliavas ir spaudoje paskelbė apie ieškomus tris kursų dėstytojus, bet vėliau švietimo ministras šio

28 J. J. Burba. *Jaunimas*. 1927. Nr. 16: 243.

29 Zairys 1992: 3; Zairys 1994: 2.

30 Dailininkas J. Burba baigė ruošti diplominį darbą. *Dienos naujienos*. 1933 02 03. Nr. 28: 3.

31 Burba 1936: 43.

projekto nepatvirtino³². Vis dėlto po dešimties metų Burba iš dalies savo pasiekė. 1935 m. Kauno prekybos mokykloje jis pradėjo dėstyti komercinę reklamą³³.

1926 m. Burba įsteigė Lietuvos jaunimo sąjungos (LJS) Skuodo valsčiaus raitelį, kurio svarbiausiu darbu buvo „Žemaičių muziejus“ steigimas Skuode³⁴. Tų pačių metų liepos 24 d. Burba įsteigė Kretingos apskrities rajono LJS tarybą ir jai vadovavo. Jo iniciatyva 1927 m. rugpjūčio 28 d. buvo surengtas Šiaurės žemaičių LJS suvažiavimas³⁵. Tais pačiais metais Kretingos apskrities rajono LJS taryba Skuode įsteigė Kuršių senovės archeologinį istorinį muziejų ir planavo kreiptis į švietimo ministrą su prašymu Skuodo vidurinėje mokykloje muziejui skirti du atliekamus kambarius³⁶. LJS buvo visuomeninė kultūrinė jaunimo organizacija, jos steigėjai – valstiečiai liaudininkai. Ši sąjunga siekė atitraukti jaunimą nuo kitų politinių partijų, ypač nuo Lietuvos krikščionių demokratų partijos jaunimo organizacijų. 1926 m. valstiečiai liaudininkai perėmė valstybės valdymą, o Lietuvos prezidentu birželio 7 d. tapo jų atstovas Kazys Grinius (1866–1950). Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo jaunimiečių veiklą imta varžyti. Iki kada Burba veikė šioje organizacijoje, duomenų rasti nepavyko, bet apie 1929 m. Burbos pasaulėžiūroje įvyko lūžis, o gal tai buvo sąmoningas sprendimas ir menininkas pasuko link naujų valdančiųjų – tautininkų. Vėlesniais metais Burba dalyvavo Lietuvos dailininkų draugijos veikloje (1932–1938), Lietuvos foto mėgėjų draugijoje (1937–1940), nuo 1940 m. buvo jos vicepirmininkas, Lietuvos filatelistų draugijoje (1940), buvo jos pirmininkas³⁷.

1931 m. lapkričio 28 d. Kauno Prisikėlimo bažnyčioje Burba susituokė su Stanislava Elena Naruševičiūte (1909–1948?)³⁸. Ji studijavo Vytauto Didžiojo universitete ir buvo žemaičių studentų korporacijos „Filiae Samogitiae“ narė, o vėliau ir pirmininkė, 1933 m. išleido knygą *Gražus stalo paruošimas*, o 1935 m. – korporacijos „Filiae Samogitiae“ penkerių metų sukakčiai skirtą knygą. 1932 m. Burbos susilaukė sūnaus Andrijano Rimvydo³⁹. 1941 m. birželio 15 d. Burbų šeima buvo ištremta į Altajaus kraštą. Ten apie 1948 m. Stanislava Elena mirė ir Burba 1949 m. pradžioje susituokė su tremtine gydytoja Galina Kazikova (1916–2008). Prieš pat grafiko dizainerio mirtį 1951 m. gimė dukra Parima Burbaitė.

32 Kame steigtina komercijos mokykla Žemaičiams? *Klaipėdos žinios*. 1925 06 17. Nr. 136: 2; Skuodas. J. V. *Klaipėdos žinios*. 1925 09 15. Nr. 212: 3.

33 Burba 1936: 43.

34 Žemaičių Lietuvos jaunimo sąjungos reikalai ir veikimas. *Jaunimas*. 1926. Nr. 8: 16.

35 Kretingos apskr. LJS rajono taryba. *Jaunimas*. 1926. Nr. 18–19: 285; J. J. Burba. *Jaunimas*. 1927. Nr. 16: 243.

36 Burba, J. J. Kur yra senosios kuršių kultūros liekanos. *Lietuvos žinios*. 1927 07 23. Nr. 164: 2.

37 Lietuvos filatelistų draugija, 1940. *LCVA*. F. 1367. Ap. 1. B. 336; Lietuvos foto mėgėjų draugija, 1932–1940. *LCVA*. F. 1367. Ap. 1. B. 688.

38 Skuodo RKB gimimo metrikų knyga, 1902–1910. *LVA*. F. 1839. Ap. 1. B. 5. L. 127.

39 Vyšniauskas 1991: 3.

Ankstyvoji kūryba: 1922–1929 m.

Rašant apie ankstyvąją Burbos kūrybą nurodoma, kad XX a. 3-iajame dešimtmetyje jis pradėjo bendradarbiauti su leidėjais: apipavidalino leidybos bendrovės „Žalia vėtra“ knygas, sukūrė viršelius knygoms, nuo 1925 m. dalyvavo parodose⁴⁰. Burbos kūrybinės veiklos pradžia buvo labai ankstyva. Jau 1922 m. būdamas vos 15 metų jaunuoliu Burba sudalyvavo JAV lietuvių moksleivių katalikiško žurnalo *Giedra*, ėjusio 1921–1926 m. Bostone ir Čikagoje, viršelio piešimo konkurse ir laimėjo pirmąją vietą. Už tai jam sumokėta 100 litų premija⁴¹ (3 pav.). Iš kur Burba sužinojo apie šį konkursą – nežinoma, bet galima manyti, kad šis moksleivių žurnalas buvo gaunamas Skuodo mokykloje. 1923–1924 m. jaunasis menininkas piešė viršelius Skuodo mokyklos mokinių laikraščeliams – sporto kuopos „Mar-

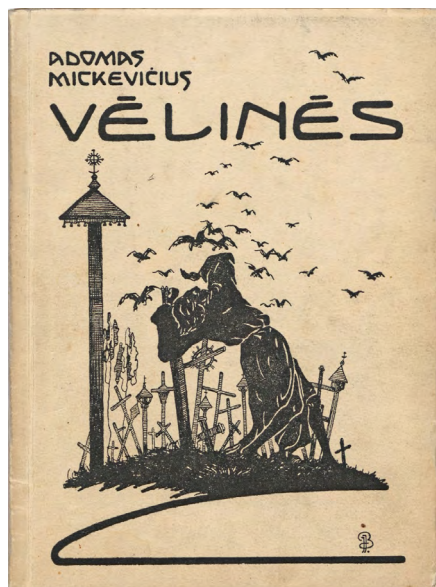
3 pav. J. J. Burba. *Giedra*. 1922. Nr. 12 viršelis

giui“ (buvo ir jo redaktorius, 1923), ateitininkų kuopos „Sielos žiedams“ (1923) bei dailės ir literatūros „Žarai“ (1923–1924). Atvykęs į Kauną Burba visą savo dėmesį sutelkė ne į mokslus, o į visuomeninę veiklą bei kūrybą. Jau 1924 m. pasirodė jaunojo grafiko viršeliu iliustruotas *Koperatininkų kalendorėlis*⁴². 1925–1926 m. „Dirvos“ bendrovė išleido Burbos viršeliais ir piešiniais iliustruotas Motiejaus Gustaičio (1870–1927) knygas *Varpeliai* (1925) ir *Petras Kriaučiūnas* (1926). 1925 m. su jaunojo grafiko pieštu viršeliu ir iliustracijomis

⁴⁰ Jankevičiūtė 2013: 85.

⁴¹ Redakcijos pranešimai. *Giedra*. 1922. Nr. 12: 394.

⁴² *Koperatininkų kalendorėlis* 1925 m. Kaunas: Liet. koper. b-vių s-gos leidinys, [1924], „Varpo“ sp.

4 pav. J. J. Burba. Adomo Mickevičiaus knygos *Vėlinės* viršelis (1926)

išleidžiama knyga *Kauno miesto pradžios mokyklos*⁴³. Tų pačių metų gruodžio mėnesį su Burbos sukurta vinjete pasirodė moksleivių mėnesinis laikraštis *Moksleivių varpai*. 1925 m. grafikas dalyvavo JAV lietuvių moterų periodinio leidinio *Moterų dirva* (Čikaga) viršelio konkurse, bet laimėtoju pripažintas Antano Tamošaičio (1906–2005) darbas⁴⁴.

1926–1929 m. Burba apipavidalino ar sukūrė viršelius daugiau kaip dvidešimčiai knygų, išleistų dešimtyje skirtingų spaustuvių⁴⁵ (4 pav.). Nuo 1929 m. su jo apipavidalintais viršeliais buvo išleista keletas Žemės ūkio rūmų leidinių iš serijos „Ūkininko knygynėlis“. Kartu jaunas grafikas kūrė vinjetes bei antraštes laikraščiams ir žurnalams: LJS žurnalui *Jaunimas* (nuo 1926, Nr. 4–5, 9), Lietuvos kooperatyvų laikraščiams *Talka* (nuo 1926, Nr. 6) ir *Bendras darbas* (nuo 1928, Nr. 8), savaitraščiui *Lietuvos ūkininkas*

(nuo 1927, Nr. 47; 1929, Nr. 1), Švietimo ministerijos laikraščiai Švietimo darbas (nuo 1927, Nr. 4), karių laikraščiai *Karys* (nuo 1928, Nr. 2), moksleivių laikraščiai *Moksleivių varpai* (nuo 1928, Nr. 8), Žemės ūkio rūmų ūkininkų laikraščiai *Ūkininko patarėjas* (nuo 1928, Nr. 1), Telšiuose leistam žemaičių savaitraščiui *Žemaitis* (nuo 1928, Nr. 44). Burba apipavidalino ir atskirų žurnalų viršelius:

43 *Kauno miesto pradžios mokyklos*. Kaunas: Kauno miesto savivaldybės švietimo komisijos leidinys, 1925, akc. „Varpo“ b-vės sp.

44 Konkurso išsprendimas. *Dirva*. 1926. Nr. 1: 2–3.

45 Pvz.: Mickiewicz, Adam. *Vėlinės*. Kaunas: „Dirvos“ b-vė, 1926; Vaižgantas. *Mikutis – gamtininkas*. „Dirvos“ b-vė, 1926; *Vaižganto raštai*. T. 9. *Pragiedruliai*. Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys, Valstybės sp., 1926; Venclova, Antanas. *Sutemų skersgatviuos*. Kaunas: [s. n.], 1926; Busilas, Antanas. *Pirmieji žingsniai*. Kaunas: „Vairo“ b-vė, 1927; Puida, Kazys. *Geležinis vilkas*. Kaunas: „Krivulė“, „Raidė“, 1927; Ruzgas, Vincas. *Gamtos rinkinių gaminimas*. Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys. Klaipėda: spaudė akc. „Ryto“ b-vė, 1927; Venclova, Antanas. *Gatevės švinta*. [Kaunas]: „Žalia vėtra“, 1927; Boruta, Kazys. *Dainos apie svyruojančius ghuosnius*. [Kaunas]: [„Žalia vėtra“], [1927]; Tarasenska, Petras. *Priešistorinė Lietuva*. Kaunas: „Spaudos fondas“, 1927; Bakšys, Simas. *Lankose*: [eilėraščiai]. Kaunas: [s. n.], K. Narkevičiaus ir V. Atkočiūno sp., 1928; Cvirka, Petras. *Pirmosios mišios*. Kaunas: P. Z. ir Tijūnas, „Raidė“, 1928; Gira, Liudas. *Žygio godos*. Klaipėda: „Ryto“ AB, 1928; Skabeika, Leonas. *Po juodo angelo sparnais*. [Kaunas]: [Žalia vėtra], 1928; Zakarevičius, Vincas. *Susiprasi – praturtėsi*. Kaunas: Lietuvos kooperacijos bankas, „Raidė“, 1928; Matjošaitis, Stasys. *Esmaitio Sakalėlio elementorius*. Kaunas: „Spaudos fondas“, 1929; Puida, Kazys. *Raudonas gaidys*. Kaunas: Spindulys, 1929; Ruseckas, Petras. *Alpėse*. Kaunas: akc. „Varpo“ b-vė, 1929; Šimkus, Jonas. *Pasakos iš cemento*. Kaunas: „Raidė“, 1929; Vaičiūnas, Petras. *Laimės gėlė*. Kaunas: „Spaudos fondas“, 1929; Schönherr, Karl. *Tėviškė*: 3 veiksmų tragedija. Kaunas: M. Jolko sp., 1929; [Vaitkus, Mykolas]. *Rakšties Rakštys: satiros ir juokai*. Kaunas: „Sakalas“, 1930 (Klaipėda, spaudė akc. „Ryto“ b-vė).

ilustruotą žurnalą *Naujas žodis* (1927, Nr. 16, 19–20; 1928, Nr. 4, 5–6), *7 meno dienos* (1928, Nr. 25), LJS žurnalą *Jaunimas* (1928, Nr. 14; 1929, Nr. 1, 3, 4, 5, 7), Šaulių sąjungos žurnalą *Trimitas* (1929, Nr. 1, 8). 1929 m. Burba apipavidalino meno ir literatūros žurnalą *Gaisai*, kuris pasirodė 1930 metais. Tais pačiais metais jis parengė viršelį ir tautininkų moksleivių žurnalui *Jaunoji Lietuva*. Nuo 1927 m. gegužės 15 d. Burba litografijoje „Žiedas“ pradėjo leisti savo redaguojamą dvisavaitinį satyros žurnalą *Aitvaras*. Paskutinis jo numeris pasirodė 1928 m. gruodžio mėnesį, iš viso išleista 20 numerių.

Tuo pat metu Burba ėmėsi ir kitokių užsakomųjų darbų. Jis dalyvavo konkursuose ir sukūrė plakatus savaitraščiui *Lietuvos ūkininkas* (1925), Lietuvos kooperacijos bankui (1928 10 31 tarptautinei taupymo dienei ir taupymui)⁴⁶, žurnalui *Aitvaras*. 1928 ir 1929 m. grafikas parengė Žemės ūkio rūmų pagyrimo lakštų projektus⁴⁷. 1926 m. prezidento Griniaus 60 metų jubiliejui sukūrė jo ekslibrisą⁴⁸. Iki 1930 m. dar buvo sukurtas ir bibliografo Vytauto Steponaičio (1893–1957) ekslibrisas. 1926 m. lapkričio 7 d. Kauno universiteto studentų varpininkų draugijos posėdyje buvo patvirtintas Burbos parengtas pilkos spalvos kepurės projektas⁴⁹. Vilniui vaduoti sąjungai 1927 m. spalio 9 d. Burba parengė Vilniaus rinkliavos popierinio ženklelio projektą⁵⁰. Tais pačiais metais grafikas suprojektavo ir pirmąjį savo metalinį ženklelį, skirtą Kariuomenės sporto draugijai⁵¹, bet šis projektas nebuvo įgyvendintas. 1925 m. tarp Burbos parodoje eksponuotų kūrinių galime pamatyti ir pašto ženklo projektą⁵². Šis konkursas buvo paskelbtas 1924 m. lapkričio 22 dieną.

1926 m. Burba taip pat ėmėsi rašyti straipsnius į įvairius laikraščius. Jis domėjosi archeologija ir istorija bei išsamiai aprašė Kauno pilies tyrimus, kuriuose galbūt ir pats dalyvavo⁵³. Menininkas domėjosi ir Skuodo apylinkėmis, gilinosi į Apuolės piliakalnio radinius. Rašė straipsnius ir įvairia kita tematika, pavyzdžiui, savaitraščiui *Lietuvos ūkininkas* apie Islandiją ar vaismedžius⁵⁴, *Jaunimo* žurnalui – apie Joną Šliūpą (1861–1944)⁵⁵. 1929 m. jo straipsnis apie skulptorių Robertą Antinį (1898–1981) pasirodė JAV tautininkų laikraštyje *Sandara*⁵⁶.

46 *Naujas žodis*. 1928. Nr. 19 (viršelio p. 4); 1929. Nr. 1 (viršelio p. 4).

47 NČDM, Tkr 1707. Prieiga per internetą: www.limis.lt

48 *Jaunimas*. 1927. Nr. 2: 23.

49 Vytauto Didžiojo universiteto studentų varpininkų draugijos visuotinių susirinkimų protokolai, 1924–1926. *LCVA*. F. 579. Ap. 1. B. 4. L. 3.

50 Padėka. *Lietuva*. 1927 10 20. Nr. 237: 7.

51 Kariuomenės sporto draugijos ženklas. *Karys*. 1927. Nr. 39: 355.

52 Žr. *Valstybė – Lietuva. Sostinė – Vilnius*: 1918 – 100 – 2018. Albumas. Sud. E. Ivanauskas. Kaunas [i. e. Alytus]: Netimeras, 2018 ([Vilnius]: BALTO print). 969 pav.

53 Žr. Burba, J. J. Kauno pilis ir jos liekanų kasinėjimas. *Jaunimas*. 1926. Nr. 10: 6–10.

54 Žr. Burba, J. J. Tolimos šiaurės žemė. Islando sala. *Lietuvos ūkininkas*. 1926. Nr. 51–52: 8–9; Burba, J. J. Sunaudokime laukinius obuolius ir kriaušes. *Lietuvos ūkininkas*. 1926. Nr. 51–52: 9.

55 Žr. Burba, J. J. Dr-as Jonas Šliūpas. Jo 65 m. amžiaus sukaktuves minint. *Jaunimas*. 1926. Nr. 4–5: 6–8.

56 Žr. Burba, J. J. Mūsų jaunas skulptorius Robertas Antinis. *Sandara* (Boston). 1929 10 11. Nr. 41: 2.

Tad ankstyvuojų laikotarpiu, be aktyvios visuomeninės veiklos, pagrindinė Burbos kūryba buvo knygų (ne mažiau kaip 25) ir periodinės spaudos grafinis apipavidalinimas. Tuo laiku šioje srityje Burba nusileido tik vyresnės kartos grafikui Kaziui Šimoniui (1887–1978). Kartu jis ėmėsi ir įvairios kitos kūrybinės veiklos – rašymo, leidybos, ekslibrisų, plakatų ir kitokio grafinio dizaino. To laiko Burbos grafikai ir piešiniam būdingas simbolizmas ir modernizmas, įvairi liaudies ornamentika bei ypač gausi šriftų įvairovė. Nemaža dalis jo ankstyvojo laikotarpio kūrinių turi panašumo į Pauliaus Galaunės (1890–1988) grafiką. Vėlesni darbai pasižymi didele stilių įvairove.

Kūrybos branda: 1930–1941 m.

Rašyti apie menininko kūrybos brandą, kai jam sukanka vos 23 metai, yra neįprasta, bet jaunoje, sparčiai besivystančioje valstybėje išsilavinusių ir gabių asmenų labai trūko, o Burba tuo laiku buvo išskirtinė asmenybė. 1929 m. baigęs suaugusiųjų gimnaziją ir gavęs stipendiją meninėms studijoms Vokietijoje, jis vietoj studijų ėmėsi naujos ir įvairiapusės kūrybinės veiklos Lietuvoje. 1929 m. gruodžio mėnesį laikraštis *Lietuvos aidas* paskelbė, kad bendrovė „Pažanga“ leidžia Respublikos prezidento Smetonos raštus ir pirmas tomas jau spausdinamas „Spindulio“ spaustuvėje. Kartu buvo nurodyta, kad raštai iliustruojami dailininko Viliaus Jomanto (1891–1960) vinjetėmis, bet 1930 m. sausio 3 d. laikraštyje patikslinta, kad iliustruoti raštus ir prižiūrėti meninį aspektą pavesta dailininkui Burbai⁵⁷. Pats Burba savo gyvenimo aprašyme rašė, kad 1930 m. „Pažangos“ bendrovė buvo paskelbusi konkursą meno ir spaudos technikos atžvilgiu parengti Smetonos raštus, o konkurse dalyvavo Mstislavas Dobužinskis (1875–1957), Jomantas ir Burba, pastarajam ir atiteko pirmenybė⁵⁸. Tačiau menininkas ir vėl nebuvo visiškai tikslus. Konkursas įvyko ne 1930, o 1929 m., tais metais turėjo prasidėti ir knygų iliustravimas bei apipavidalinimas. Čia įdomesnis yra kitas aspektas – kaip meninio išsilavinimo neturėjęs jaunuolis gavo tokį išskirtinį užsakymą. Tuo metu dėl įvairių knygų iliustravimo Burba tarp leidėjų buvo jau gerai žinomas. 1929 m. pabaigoje dailininkas net siekė tapti naujai įkurtos spalvotos litografijos „Pressa“ partneriu⁵⁹. Vis dėlto dar žinomesnis ir daugiau patirties turintis buvo grafikas ir „Žiedo“ spaustuvės dailininkas Jomantas. Galima manyti, kad galutiniam sprendimui įtakos turėjo paties Smetonos ar jo žmonos žodis. Po šio laimėjimo Burba tapo valdančiųjų tautininkų pagrindiniu dailininku.

Pasak Burbos, 1930 m. jis laimėjo valstybinį konkursą Vytauto Didžiojo ordino projektui⁶⁰. Tačiau tai nebuvo visai tiksli informacija. Konkursas ordino ir medalio

⁵⁷ Leidžiami Respublikos Prezidento Antano Smetonos raštai. *Lietuvos aidas*. 1929 12 21. Nr. 292: 4; Pono Respublikos Prezidento... *Lietuvos aidas*. 1930 01 03. Nr. 2: 6.

⁵⁸ Burba 1936: 43.

⁵⁹ Litografinė pramonė Lietuvoje (1918–1944 m.). *Nepriklausoma Lietuva* (Kanada). 1969 02 05. Nr. 6: 4.

⁶⁰ Burba 1936: 43.

projektams sukurti buvo paskelbtas 1929 m. liepos 6 d., o jų pateikimas buvo numatytas iki lapkričio 1 dienos. Ekspertų komisija tarp 12 pateiktų projektų nerado nė vieno tinkamo⁶¹. Tuomet ordinų komisija, kuriai vadovavo Lietuvos Respublikos prezidento kanceliarijos viršininkas Pijus Bielskus (1880–1958), kreipėsi asmeniškai į dailininkus Dobužinskį, Vladimirą Dubeneckį (1888–1932), karininką Vladą Čekauską (1897–1943) ir Burbą. Gali būti, kad visi jie buvo konkurso dalyviai. Nurodyti asmenys parengė savo projektus ir trijų iš jų (išskyrus Dubeneckio) 1930 m. buvo pagaminti pavyzdžiai. Komisijos sprendimu pagal meniškumą ir heraldikos principus geriausiu buvo pripažintas Burbos projektas. Jam buvo paskirta numatyta 2 000 litų premija. Antram likusiam Dobužinskiui sumokėta 1 000 litų⁶².

Po šio laimėjimo Burbai buvo pavesta sukurti ir kitus apdovanojimus. 1931 m. jis parengė DLK Gedimino ordino medalio projektą, medaliai buvo pagaminti 1932 metais. Medalio reverse menininkas įrašė ir savo pavardę⁶³. Platesnių archyvinių duomenų apie šio medalio kūrimą nėra, tačiau spaudoje buvo minėta, kad medalio projektas gaminamas pagal Jomanto piešinį⁶⁴. Lieka neaišku, ar savo projektą buvo sukūręs ir Jomantas, o gal jis yra portretinės (averso) medalio pusės autorius? 1931 m. gegužės mėnesį ordinų komisija priėmė Burbos parengtą Žūstančiųjų gelbėjimo kryžiaus projektą⁶⁵. Šio ir šiandien teikiamo apdovanojimo projekto autorius iki šiol buvo nurodomas kaip nežinomas. 1935 m. menininkas parengė ir garbės ženklų projektus Lietuvių tautinės jaunomenės sąjungai „Jaunoji Lietuva“. Tai buvo „Trijų liepsnų“ žymuo. Nors tai patvirtinančių rašytinių šaltinių neišliko, nes visas centrinės valdybos archyvas buvo sunaikintas, apie tai galima spręsti iš kitų duomenų. Pirmiausia Burba šiai organizacijai kūrė vėliavų projektus, antra – išlikęs žymens projektas, kuris, kaip ir kiti žinomi dailininko parengti projektai, yra pateiktas išskirtinai jam būdingame juodame fone⁶⁶.

Tuo pat metu, kaip nurodė Burba, jis suprojektavo visiems valstybiniais apdovanojimams diplomus, kurie jam prižiūrint buvo spausdinti litografijoje „Pressa“⁶⁷. 1929 m. įkurtai spaustuvei pavadinimą pasiūlė Burba⁶⁸. Tai buvo DLK Vytauto ordinų ir medalių, DLK Gedimino ordinų ir medalių, Žūstančiųjų gelbėjimo kryžiaus apdovanojimų diplomai. Be paminėtųjų, 1935 m. grafikos dizaineris sukūrė diplomą Lietuvos ugniagesių sąjungos ženklui „Artimui pagalbon“⁶⁹ (5 pav.), vėliau ir diplomus Lietuvos šaulių sąjungai – „Šaulių žvaigždės“ (1936 m. už 200 litų) bei medalio „Šaulių žvaigždės“ (1939)⁷⁰. 1932 m. apipavidalintas Juozo Bernoto vyriškų ir moteriškų drabužių kirpimo ir siuvimo

61 Kavaliauskas 2013: 135–136.

62 Ten pat: 136–138.

63 Ten pat: 179.

64 Kronika. 7 *meno dienos*. 1931 10 06. Nr. 71: 20.

65 Žūstančiųjų gelbėjimo kryžius. *Diena*. 1931 05 17. Nr. 20: 2.

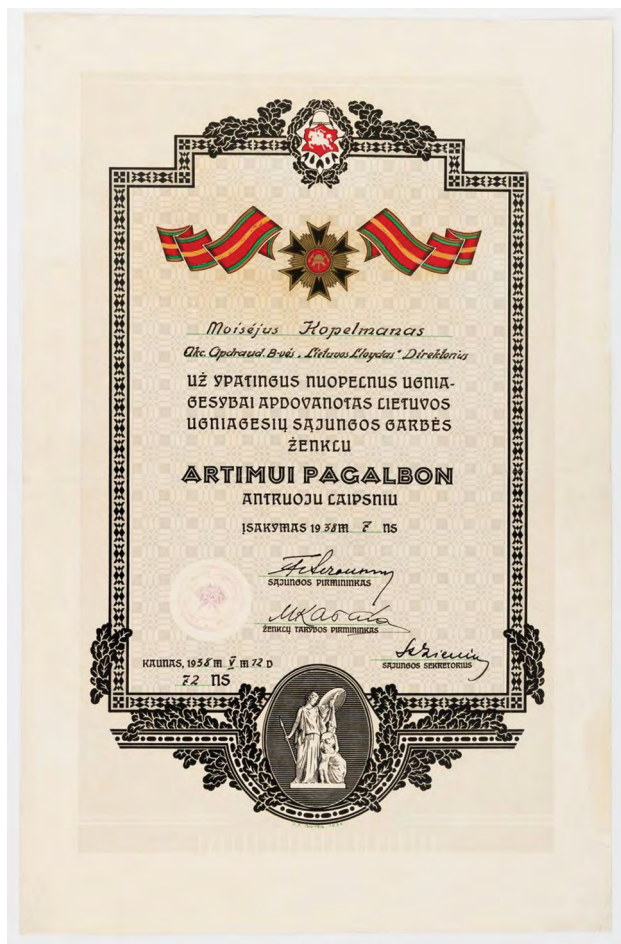
66 „Jaunosios Lietuvos“ sąjunga, 1927–1940. *LCVA*. F. 1367. Ap. 1. B. 353. L. 15a.

67 Burba 1936: 43.

68 Adomavičius 2003: 38.

69 Kavaliauskas 2013: 221.

70 Remecas 2017: 238, 242.

5 pav. J. J. Burba. Lietuvos ugniagesių sąjungos ženklų „Artimui pagalbon“ diplomas (1935). Lietuvos nacionalinis muziejus

kursų Kaune pažymėjimas⁷¹, 1937 m. parengiami diplomai Pabaltijo šaudymo pirmenybėms Kaune⁷², o 1938 m. ir Valstybinio kūno kultūros ženklų diplomo projektas⁷³.

Nuo 1930 m. menininkas gavo užsakymų ir dar vienai naujai veiklai – vėliavų projektams. Ne kartą apie Burbą rašyta, kad 1935 m. jis suprojektavo Kauno herbą ir vėliavą, bet tai nebuvo vienintelis jo kūrinys. Pirmiausia jis parengė tautininkų jaunimo organizacijos „Jaunoji Lietuva“ vėliavos projektą (1930), o vėliau ir kitą jos variantą (1935). 1930 m. lapkričio 26 d. grafikos dizaineriui buvo sumokėta 200 Lt už Lietuvos tautininkų sąjungos vėliavos projektą. 1934 m. jis suprojektavo ir Verslininkų sąjungos vėliavą. Gali būti, kad Burba buvo ir Kauno universiteto lietuvių valstiečių studentų draugijos „Varpas“ vėliavos, kuri buvo įteikta 1928 m. gruodžio

8 d., projekto autorius⁷⁴.

Be apdovanojimų, diplomų ir vėliavų, Burba projektavo gana daug įvairių organizacijų ženklų ir ženklelių. Kartu jis gaudavo ir valstybinių užsakymų. Lietuvių tautininkų sąjunga pagal 1930 m. lapkričio 26 d. menininko pateiktą sąskaitą už nario knygelės viršelį ir ženklelio projekto piešinį sumokėjo po 50 Lt⁷⁵

71 Žr.: Juozo Bernoto vyriškų ir moteriškų drabužių kirpimo ir siuvimo kursų pažymėjimas | Ekspozitai ir vertybės | Limis.

72 Žr.: Lietuvos šaudymo sporto sąjungos diplomas, skirtas Lietuvos valstybės komandai | Ekspozitai ir vertybės | Limis.

73 Įvairių firmų ir bendrovių pasiūlymai, 1938. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 698. L. 14.

74 Remecas 2022: 17–18.

75 Išlaidų orderiai, 1930–1931 m. iki gegužės 27 d. *LCVA*. F. 554. Ap. 1. B. 22. L. 90.

(6 pav.). 1933 m. Kamuolio žaidimo sąjungai Burba suprojektavo tų metų Lietuvos futbolo čempionato B ir C klasės (jaunimo) čempionams skirtus sidabrinius ženklelius⁷⁶. 1934 m. kovo 22 d. Lietuvių verslininkų sąjungos centro valdybos posėdyje patvirtintas dailininko parengtas ženklo projektas, kuris buvo naudotas antspaudoose, blankuose, skyrių iškabose, vėliavose⁷⁷.

6 pav. J. J. Burba. Lietuvos tautininkų sąjungos ženklelis, 1931 m. *Lietuvos nacionalinis muziejus*

1936 m. Burba suprojektavo ženklą-logotipą Lietuvos Vakarų sąjungai⁷⁸ ir Susisiekimo ministerijos tarnautojams. Tais pačiais metais pagal grafiko dizainerio projektą buvo pagaminti Vytauto Didžiojo universiteto atsargos karininkų korporacijos „Ramovė“ ženkleliai⁷⁹. 1936–1937 m. Burba parengė Geležinkelių šaulių sporto klubo ženklo projektą⁸⁰. 1937 m. menininkas laimėjo konkursą Valstybinio kūno kultūros ženklo projektui sukurti⁸¹. 1938 m. sausio mėnesį pagal Burbos projektą buvo pagaminti ženkleliai SELL studentų žiemos olimpiadai, vykusiai 1938 m. sausio 28–30 d. Kaune ir Zarasuose⁸². 1938 m. liepos 17–31 d. švenčiant Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmetį Kūno kultūros rūmai surengė vieną reikšmingiausių sporto renginių – pirmąją Lietuvos tautinę olimpiadą, kuriai vėliavos, medalių, ženklelių, pašto ženklų, plakato projektus parengė Burba. Dėl olimpiados ženklo sukūrimo organizacinis komitetas kreipėsi į du dailininkus – Burbą ir Jomantą. 1938 m. balandžio 21 d. posėdyje buvo svarstyti abiejų menininkų pateikti du ženklo projektai. Burbai už pateiktą ženklo projektą buvo sumokėta 300 litų premija, o Jomantui – 200 litų. Kartu Burbai buvo pavesta parengti olimpiados dalyvių apdovanojimo medalių projektą⁸³. 1938 m. gruodžio 22 d. Lietuvos šaudymo sporto sąjunga Burbai sumokėjo 150 litų už kvalifikacijos ženklų piešinių projektus⁸⁴ (neįgyvendinta). 1939 m. už Europos krepšinio

⁷⁶ Įteiktos dovanos futbolistams. *Lietuvos aidas*. 1933 11 16. Nr. 260: 8.

⁷⁷ Valdybos posėdžių protokolai, 1932–1934. *LCVA*. F. 605. Ap. 3. B. 110. L. 88; Verslininkų ženklas jau priimtas. *Rytas*. 1934 04 05. Nr. 76: 7.

⁷⁸ LVS turės savo ženklą. *Lietuvos aidas*. 1936 01 29. Nr. 45: 5.

⁷⁹ Padėka. *Lietuvos aidas*. 1936 11 04. Nr. 508: 8.

⁸⁰ Geležinkelių šaulių sportas. *Karys*. 1937 02 18. Nr. 7: 208.

⁸¹ Priėmė V. K. K. ženklo projektus. *Lietuvos aidas*. 1937 01 29. Nr. 44: 3.

⁸² Akademinio jaunimo sporto sąjungos varžybų dėl Norvegų taurės rezultatai, 1938. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 816. L. 69.

⁸³ Tautinio olimpinio komiteto prezidiumo posėdžių protokolai, 1937–1939. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 1229.

⁸⁴ Lietuvos šaudymo sporto sąjungos piniginiai pateisinamieji dokumentai..., 1938. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 759. L. 9.

čempionato ženklelio piešinio projektą dailininkui sumokėta 200 Lt⁸⁵. Tais pačiais metais Burba Draugijai Vilniaus kraštui remti suprojektavo aukotojams pažymėti skirtą trijų laipsnių garbės ženklą – Vilniaus raktą, bet dėl Lietuvos okupacijos šis projektas liko neįgyvendintas⁸⁶. 1940 m. grafikos dizaineris pagamino filatelistų draugijos narių ženklo projektą⁸⁷. Panašiu laiku galėjo būti suprojektuoti ir ženklai moksleiviams ugniagesiams⁸⁸.

Tuo laikotarpiu Burba ir toliau apipavidalino knygas bei periodinius leidinius, tik ši veikla nebuvo tokia svarbi kaip anksčiau. Didesnė dalis jo apipavidalintų leidinių susiję su darbu Valstybės saugumo departamente ar Susisiekimo ministerijoje⁸⁹, tačiau žinoma ir apie kitus jo darbus. Pavyzdžiui, jis parengė viršelį ir dalį iliustracijų Augustino Jakučionio vadovėliui *Aplinka ir kraštas* (Kaunas: akc. „Varpo“ b-vės sp., 1932), apipavidalino vaikų skaitymo ir rašymo knygą *Pelėda* (Kaunas: A. Ptašeko knygynas, 1933), Petro Vaičiūno knygą *Sulaužyta priesaika* ([Kaunas]: Sakalas, 1935), Albino Andrulionio *Pirmos plaštakės* (Kaunas: Spaudos fondas, 1936), Jono Graičiūno *Pirmoji rinktinė* (Kaunas: Spaudos fondas, 1936), Levo Tolstojaus romaną *Karas ir taika* (Kaunas: „Šviesos“ knygyno leidinys, 1937), žemaičių rašytojų prozos ir poezijos antologiją *Žemaičiai* (redagavo Stasys Anglickis, Kaunas: „Sakalas“, 1938), žurnalus *Mokykla ir gyvenimas* (1933), *Spaudos menas* (1934), *Amatininkas* (1937), piešė viršelius vaikų žurnalams *Žiburėlis* (1935, Nr. 9; 1936, Nr. 11, 12) ir *Genys* (1940, Nr. 3, 5; 1941, Nr. 6). Burba apipavidalino ir reprezentacines knygas – Izidoriaus Kisino *Antano Smetonos bibliografija ir bio-bibliografija, 1874–1934* (Kaunas: „Spindulio“ sp., 1934), 1926–1936: *gruodžio 17-osios dešimtmetis* (Kaunas: Jonas Paukštys, A. Bako sp., 1936).

Naujai įgytas žinias Vokietijoje Burba pritaikė kurdamas plakatus. Apie žinomus jo sukurtus plakatus rašyta ne kartą, bet ne visų jų datos nurodytos teisingai. Pavyzdžiui, menininko plakatas „Visi į Kauną į žemės ūkio parodą“ vienur datuotas 1938 m., kitur apie 1937 m.⁹⁰, bet tikroji jo data yra 1935 metai⁹¹. Be šiuo laikotarpiu datuojamų šešių publikuotų plakatų, Burba jų sukūrė gerokai daugiau, tik į leidinius jie nepateko, nes ne visi išliko. Pavyzdžiui, 1933 m. dailininkas pagamino plakatą futbolo rungtynėms tarp Lietuvos ir Švedijos rinktinių⁹², 1934 m. parengė reklaminį plakatą, skatinantį remti savo krašto pramonę⁹³, 1935 m. pagamintas plakatas, skirtas

85 III Europos krepšinio pirmenybių piniginiai dokumentai, 1939. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 1060. L. 13.

86 Vilniaus Rakto reikalu. *Lietuvos aidas*. 1939 12 20. Nr. 784: 10.

87 Lietuvos filatelistų draugija. *Pašto pasaulis*. 1940. Nr. 2: 25.

88 Jonušienė 1991: 2.

89 Pvz.: Ruseckas, Petras. *Visuomenės kova su nusikaltimais*. Kaune: Valstybės saugumo departamentas, 1937; *Susisiekimo ministerijos 1937 metų metraštis*. Kaunas: Spindulys, 1938; laikraštis *Geležinkelininkas* (1935–1940 m.).

90 *XX a. lietuvių dailės istorija*, 1900–1940. II d. 1983: 246–247; Galkus 1997: 99.

91 Plakate nurodytas parodos laikas – rugsėjo 21–25 d. sutampa su 1935 m. parodos laiku. Žr. *Lietuvos aidas*. 1935 09 21. Nr. 217: 4.

92 Ryt Švedija – Lietuva. *Lietuvos aidas*. 1933 06 28. Nr. 143: 9.

93 *Mūsų kraštas*. 1934 05 20. Nr. 20: 1.

Lietuvoje vyksiančiai studentų SELL konferencijai, jo egzemplioriai buvo išsiuntinėti į visas šalis⁹⁴. Tais pačiais metais pasirodė plakatas, skirtas Mažosios Lietuvos parodai Kaune, o 1936 m. grafikos dizaineris laimėjo Žemės ūkio parodos plakato konkursą ir gavo 500 litų premiją⁹⁵ (7 pav.). 1937 m. Burbai sumokėta 150 litų už Baltijos futbolo žaidynių plakato projektą⁹⁶. Tais pačiais metais jis sukūrė ir Lietuvos šaulių sąjungos platintą tautininkų vyriausybės dešimtmečio nuveiktų darbų plakatą⁹⁷. 1939 m. už Europos krepšinio pirmenybių plakato piešinį ir spaudos priežiūrą menininkui sumokėta 300 litų⁹⁸.

1936–1940 m. dirbdamas Susisiekimo ministerijoje Burba gavo užsakyimus naujai veiklai – pašto ženklų kūrimui. Literatūroje minima, kad pirmieji jo sukurti ženklai buvo 1937 m. standartinės laidos su Vyčiu, vėliau sukurta 1938 m. tautinės olimpiados

4 ženklų serija, 1939 m. Europos krepšinio pirmenybėms skirta 3 ženklų serija ir 1940 m. standartinės laidos du ženklai, taip pat Vilniaus grąžinimui paminėti 3 ženklų serija⁹⁹. Tuo metu Pašto valdyba dažnai skelbdavo ženklų sukūrimo konkursus, bet Burbos sukurtiems ženkluams konkurso nebuvo (išskyrus 1940 m. standartiniais ženklu). Konkursuose dalyvavusių asmenų sukurtų ženklų komisijos netenkindavo, o tam tikriems įvykiams pažymėti ženklų reikėjo greitai, tad Pašto valdyba pagaminti ženklų projektus patikėdavo Burbai. Ženklų kūrimas buvo garbinga bei pelninga veikla, tad ir jų konkursuose dalyvaudavo dešimtys jaunų menininkų. Už 1939 m. Europos krepšinio pirmenybėms skirtą

7 pav. J.J. Burba. Žemės ūkio parodos plakatas (1936). Kauno regioninis valstybės archyvas

⁹⁴ SELL konferencijai jau pasirengta. *Lietuvos aidas*. 1935 05 06. Nr. 103: 7.

⁹⁵ Mažosios Lietuvos parodą atidarys Martynas Jankus. *Lietuvos aidas*. 1935 09 18. Nr. 214: 3; Parodos plakatai bus dail. Burbos. *Lietuvos aidas*. 1936 04 25. Nr. 189: 3. (Abu plakatai saugomi Kauno regioniniame valstybės archyve.)

⁹⁶ Lietuvos kamuolio žaidimo sąjungos protokolų knyga, 1936–1937. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 494. L. 85.

⁹⁷ Jaunųjų ūkininkų ratelių susirašinėjimas su Žemės ūkio rūmais, 1936–1938. *LCVA*. F. 1329. Ap. 1. B. 53. L. 106.

⁹⁸ III Europos krepšinio pirmenybių piniginiai dokumentai, 1939. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 1060. L. 12.

⁹⁹ Bubnys, Normantienė 2014: 352, 360, 379, 386–387, 389, 395.

3 ženklų seriją Burba pateikė 1 500 litų sąskaitą¹⁰⁰. Dažnai grafiko dizainerio sukurti ženklai klaidingai priskiriami taip pat Susisiekimo ministerijoje dirbusiam grafikui Eduardui Krasauskui (1911–1970)¹⁰¹. Šią klaidingą informaciją paskleidė Niujorko lietuvis, pašto ženklų kolekcininkas Kazimieras Matuzas¹⁰², bet tarpukario spaudoje ir archyvuose šaltiniuose minima vienintelio Burbos pavardė. 1940 m. menininkas rengė ir naujo ženklo projektą būsimam Respublikos prezidento apsilankymui Vilniuje birželio 23 dieną. Ženkla turėjo būti 30 centų vertės su Smetonos atvaizdu¹⁰³. Dėl birželio 15 d. įvykusios Lietuvos okupacijos ženklai nebepasirodė, o jų projektas – nežinomas.

Dirbdamas Susisiekimo ministerijoje Burba turėjo apipavidalinti ir informacinius bei reklaminius spaudinius, skirtus autobusų ir geležinkelių transportui bei turizmui. Tokių spaudinių leidimo ir gamybos tikslais menininkas 1937 m. aplankė keletą Vakarų Europos miestų¹⁰⁴. Burba gavo užsakymų ir įvairioms kitoms meninėms veikloms. Be plačiai minėto Europos krepšinio čempionato nugalėtojų prezidento prizų (1939), už kurio projektą jam sumokėta 300 litų¹⁰⁵, menininkas projektavo ir kitus išskirtinius daiktus. 1933 m. Lietuvos kamuolio žaidimų sąjungai Burba pagamino Švedijos futbolininkams skirtą dovaną – stilizuotą sidabrinę saulę ant juodos ažuolo lentos¹⁰⁶. 1939 m. lapkričio 23 d. kariuomenės vadui Stasiui Raštikiui (1896–1985) buvo įteikti Vilniaus skydas su pavaizduotu Gedimino kalnu ir vėliava bei kardas, pagaminti pagal Burbos projektus¹⁰⁷. 1930 m. menininkas projektavo paminklą Klaipėdoje 1928 m. žuvusiems kariams¹⁰⁸, 1933 m. parengė Varėnos karių kapų tvoros cementinių stulpelių projektus¹⁰⁹, 1935 m. remontuojant Prezidentūrą išorės ir vidaus spalvas derino Burba¹¹⁰, kartu jis suprojektavo tvorą ir vartus. 1930 ir 1935 m. dailininkas buvo atsakingas už Vytauto Didžiojo ir Mažosios Lietuvos parodų apipavidalinimą. 1937 m. tarptautinei JAV pašto ženklų, pinigų ir fotografijų parodai Pašto valdyba pavedė Burbai paruošti ir sutvarkyti visus eksponatus¹¹¹. Tikėtina, kad tais pačiais metais grafikos dizaineris parengė ir pašto ženklų kolekcijos eksponavimą lietuvių paviljone tarptautinėje Paryžiaus parodoje.

100 III Europos krepšinio pirmenybių piniginiai dokumentai, 1939. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 1058. L. 25.

101 Laučkaitė 2012: 223.

102 Dail. Eduardą Krasauską prisimenant. Pašto ženklų meisteris. *Darbininkas*. 1979 06 29. Nr. 26: 5.

103 Nauji pašto ženklai. *Lietuvos žinios*. 1940 06 07. Nr. 127: 10.

104 Dail. Burba studijuoja turizmo propagandą. *Lietuvos aidas*. 1937 06 23. Nr. 277: 3.

105 III Europos krepšinio pirmenybių piniginiai dokumentai, 1939. *LCVA*. F. 933. Ap. 1. B. 1060. L. 11.

106 Ryt Švedija – Lietuva. *Lietuvos aidas*. 1933 06 28. Nr. 143: 9.

107 Kauno visuomenės dovaną kariuomenės vadui brig. gen. St. Raštikiui. *Lietuvos aidas*. 1939 11 23. Nr. 717: 8.

108 Dailininkas J. J. Burba. *Diena*. 1930 07 06. Nr. 26: 5.

109 Ryliškis, A. Fragmentai iš praeities miglų. *Naujienos* (Čikaga). 1979 04 18. Nr. 39: 4.

110 Remontuojama prezidentūra. *Lietuvos aidas*. 1935 07 29. Nr. 171: 10.

111 Lietuva dalyvaus tarptautinėje Amerikos pašto ženklų, metalinių pinigų ir fotografijų parodoje. *Lietuvos aidas*. 1937 04 10. Nr. 156: 2.

Neapleido menininkas ir finansiškai naudingo rašymo. 1935 m. jis paskelbė straipsnį „Lietuviškoji tautodailė Mažosios Lietuvos parodoje“¹¹². 1936 m. žurnale *Prekyba* (Nr. 1, 4, 9) ir 1937 m. (Nr. 4, 5, 9) žurnale *Amatininkas* skelbė straipsnius dizaino ir amatų, reklamos klausimais. Šių straipsnių pasirodymą sąlygojo jo komercijos reklamos kurso dėstymas Kauno prekybos mokykloje. Svarbiausiais Burbos parašytais darbais turėjo tapti rengtos, bet neišleistos dvi knygos – tai jau minėtas diplominis darbas „XX amžiaus spauda“ ir „Monogramos, markės ir prekybos ženklai“, apie kurios greitą pasirodymą buvo skelbta dar 1933 metais¹¹³. 1937 m. keliaudamas po Europą Burba susidomėjo ir fotografija. Su savo meninėmis fotografijomis jis dalyvavo 1938 m. Kauno tarptautinėje foto mėgėjų parodoje, o 1940 m. – Vilniaus parodoje¹¹⁴.

Nuo 1930 m. Burbos kūrybinės veiklos kryptis pasikeitė. Jei anksčiau dominavo knygų ir periodinės spaudos grafinis apipavidalinimas ir dizainas, tai dabar menininkas daugiau dėmesio skyrė grafiniam dizainui. Jis rengė apdovanojimų, diplomų, vėliavų, ženklelių projektus, piešė plakatus, kūrė dovanas. Dirbant Susisiekimo ministerijoje dailininkui teko nauja kūrybinė veikla – pašto ženklų projektavimas. Kartu Burba gilinosi į spaudos meną, reklamą, rengė parodas, o naujausias jo pomėgis buvo meninė fotografija.

Talentingas grafikas, bet prieštaringa asmenybė

Iš pateiktos informacijos matome, kad Burba buvo labai talentingas menininkas, dirbęs grafinio dizaino srityje. Didelė dalis jo darbų reprezentavo to laiko Lietuvą – apdovanojimai, jų diplomai, knygos, pašto ženklai, plakatai, vėliavos. Dizainerio projektuotais Vytauto Didžiojo ordinais ir Žūstančiųjų gelbėjimo kryžiais nusipelnę asmenys pagerbiami ir šiandien. Tačiau kartu Burba buvo ir labai prieštaringa asmenybė. Grafikos dizaineris turėjo labai daug pomėgių ir įvairios nemeningos veiklos, bet tuo užsiėmė ne vienas meno atstovas – pavyzdžiui, šaulys ir visuomenininkas Antanas Žmuidzinavičius (1876–1966), seimo narys, teatralas ir rašytojas Vytautas Bičiūnas (1893–1942), muziejininkas Paulius Galaunė bei kiti. Tai buvo įprastos talentingų ir aktyvių žmonių veiklos. Jei šią Burbos charakterio savybę reikia vertinti kaip teigiamą, tai apie kitas to pasakyti negalima.

Būdamas talentingas Burba nuolat siekė tapti žinomu ir svarbiu, o tam buvo pasitelkiamas ir apsukrumas. Jau stodamas į Meno mokyklą jaunas menininkas jautėsi pranašesnis už savo bendramokslius. Jis labai savimi pasitikėjo ir į aukštumas veržėsi visais įmanomais būdais. Siekdamas savo tikslų, be meninių gabumų, Burba išnaudodavo ir įvairias pažintis, o jų buvo ir tarp menininkų, ir leidėjų, ir įvairių valdžios atstovų. Jau minėta, kad pradžioje dailininkas aktyviai veikė jaunimiečių

¹¹² Žr. Burba, J. Lietuviškoji tautodailė Mažosios Lietuvos parodoje. *Draugas*. 1935 10 21. Nr. 248: 4.

¹¹³ Dailininkas J. Burba baigė ruošti diplominį darbą. *Dienos naujienos*. 1933 02 03. Nr. 28: 3.

¹¹⁴ Sukaktuvinė ir tarptautinė foto mėgėjų paroda, 1938 m. 1938: Nr. 30–33; Foto paroda: Vilnius 1940 IV 14. 1940: Nr. 25–31.

organizacijoje. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo Burbos pasaulėžiūroje įvyko lūžis ir menininkas pasuko link naujų valdančiųjų – tautininkų. Galbūt tai įvyko apie 1929 m., o gal po tautininkams nepritariančios „Varpo“ spaustuvės susprogdinimo 1927 m. kovo 11 d., kai Kauno komendantas nubaudė Burbą kalėti 3 mėnesius¹¹⁵. Nuo 1930 m. grafikos dizaineris bendradarbiavo ne tik su valdančiaisiais, bet ir palaikė labai artimą ryšį su prezidento Smetonos aplinka¹¹⁶. Be prezidento raštų knygų apipavidalinimo ir Lėno bažnyčiai (Ukmergės r.) nutapyto paveikslo (1932)¹¹⁷, apie 1934 m. Burba sukūrė Smetonos ekslibrisą¹¹⁸, prezidentui pagerbti skirtą 5 litų vertės dovanos ženklą (1934)¹¹⁹, didelio formato prezidento plakatą (1940)¹²⁰. Jau minėta, kad 1935 m. Burba rūpinosi prezidentūros spalvomis, kūrė prezidento prizą krepšininkams (1939), prezidento pašto ženklus (1940). 1936 m. menininkas dekoravo koncerto sales studentų atsargos karininkų korporacijos „Ramovė“ puotai, kurios globėja buvo Smetonos dukra Marija Danutė Valušienė (1905–1992)¹²¹. Šie artimi ryšiai padėdavo Burbai lengviau gauti įvairius valstybinius užsakymus ir laimėti konkursus, o tai daugeliui dailininkų nepatiko.

Ar dėl intensyvios veiklos, ar dėl kitų priežasčių Burba susidurdavo su idėjų trūkumu ir kartais jas pasisavindavo iš kitų. Jau 1930 m. rengdamas Vytauto Didžiojo pavylyno projektą menininkas kreipėsi į savo kambario draugą dailininką Liudą Trukį (1904–1987), kuris projektą parengė, tačiau Burba už jį nesumokėjo, o autorystę pasisavino. Trukys dėl to kreipėsi net į spaudą, o Burba dėl tariamo melo pagrasino Trukį nušauti¹²². Vėliau Burba tokių problemų turėjo ir su pašto ženklų kūryba. Pavyzdžiui, vieno iš menininkui priskiriamo ženklo eskizą parengė dailininko gabumų turėjęs sportininkas Vilius Gomaras (1909–1943)¹²³, o JAV spaudoje nurodyta, kad 1940 m. Vilniaus sugražinimo laidos ženklo projektą parengė Krasauskas¹²⁴. Vilniui skirti ženklai labai skiriasi nuo kitų Burbos sukurtų ženklų, tad tai galėtų būti dar viena pasisavinta autorystė. Kiek dar tokių atvejų buvo grafikos dizainerio kūryboje, jau nesužinosime, tačiau jo stilių įvairovė rodo, kad kitų autorių idėjomis Burba galėjo naudotis ir dažniau.

Skirtingai nei kiti menininkai, žymėdamas savo autorystę Burba nepasižymėjo kuklumu. Antai Šveicarijoje pagamintame Valstybiniame kūno kultūros ženkle jaunimui ir suaugusiems grafikos dizaineris įdėjo savo inicialus „J. B.“, nors

115 Laiškai iš Lietuvos. *Sandara* (Boston). 1927 04 28. Nr. 17: 3.

116 Adomavičius 2003: 38.

117 Smilingytė-Žeimienė 2009: 186–187.

118 Jankevičiūtė 2008: 101.

119 Žr.: Dovanos ženklas Tautos vadui pagerbti | Ekspozitai ir vertybės | Limis, NČDM, IP 60/1.

120 *Budėk! Lietuvos moksleivių ir skautų kalendorius*. Kaunas: „Skautų Aido“ leidinys, 1940: 3.

121 Dail. Burba sutiko. *Lietuvos aidas*. 1936 10 29. Nr. 498: 8.

122 Burba, J. J. P. Burbos pasiaiškinimas. *Lietuvos aidas*. 1930 07 07. Nr. 151: 8.; Trukys, L. Atsakymas J. J. Burbai dėl Vytauto Did. pavylyno. *Lietuvos aidas*. 1930 07 12. Nr. 156: 6.

123 Ruzgas 2004: 80.

124 Dail. Edvardo Krasausko... *Draugas* (Chicago). 1961 05 27. Nr. 124: 2.

1937 m. parengtame ir patvirtintame projekte to nebuvo¹²⁵. Šie ženkleliai tapo išskirtiniais Lietuvos istorijoje, nes jie yra vieninteliai su nurodyta autoryste. Menininkas pasižymėjo ir kurdamas 1938 m. tautinės olimpiados medalius. Patvirtintame projekte taip pat nematyti autorystės, bet pagamintuose medaliuose yra labai aiškus užrašas „Jonas Burba“ (8 pav.). Šį įrašą paryškina ir tai, kad jis sukomponuotas po brūkšniu ir toje medalio pusėje daugiau jokių kitų įrašų nėra. Žymėti autorystę medaliuose buvo įprasta tradicija, bet toks ryškus menininko parašas kėlė nepasitenkinimą tarp dalies medalininkų – atrodytų, kad medaliai priklauso Burbai ar kad jis jais apdovanoja¹²⁶. Savo autorystę grafikos dizaineris žymėjo ir apdovanojimų diplomuose. Paminėtinas ir 1935 m. Kauno miesto planas, kuriame nenurodyta, nei kas jį parengė ar braižė, bet pažymėta, kad planą tikrino dailininkas Burba¹²⁷.

Išvados

Lietuvos grafikas ir vienas iš šiuolaikinio lietuviško dizaino pradininkų Jonas Juozas Burba pasižymėjo gausios kūrybinės veiklos įvairove. Nors jo kūrybinis kelias buvo labai trumpas, savo vardą jis įrašė į Lietuvos istoriją. Apžvelgus

8 pav. J. J. Burba. Pirmosios lietuvių tautinės olimpiados medalis (1938). *Vilniaus universiteto muziejus*

grafikos dizainerio veiklą ir asmenybę galima padaryti šias išvadas:

1. Kauno meno mokykloje Burba mokėsi 1924–1926 m., bet dėl pamokų nelankymo buvo pašalintas. 1929 m. jis baigė Kauno suaugusiųjų gimnaziją, 1931–1933 m. studijuodamas Leipcige, Valstybinėje grafikos meno ir knygų pramonės akademijoje, rašė diplominį darbą „XX amžiaus spauda“.

2. Kaip grafikas Burba debiutavo 1922 m., laimėdamas JAV lietuvių moksleivių katalikiško žurnalo *Giedra* viršelio konkursą. Ankstyvuojų laikotarpiu, be aktyvios visuomeninės veiklos, pagrindinė menininko kūryba buvo knygų (ne mažiau kaip 25) ir periodinės spaudos grafinis apipavidalinimas. Kartu jis ėmėsi ir įvairios kitos kūrybinės veiklos – rašymo, leidybos, ekslibrisų, plakatų ir kitokio grafinio dizaino.

¹²⁵ *Lietuvos sportas*. 1937 02 09. Nr. 4: 1.

¹²⁶ Poolimpinės mintys. Dėl olimpinų medalių. *Laikas*. 1938 08 05. Nr. 96: 4.

¹²⁷ A. Ptaško knygyno leidinys, 1935 m. Žr. Kauno miesto planas. M 1:15000 | Ekspozitai ir vertybės | Limis.

To laiko Burbos grafikai ir piešiniais būdingas simbolizmas, modernizmas, įvairi liaudies ornamentika, ypač gausi šriftų įvairovė.

3. Nuo 1930 m. Burbos kūrybinės veiklos kryptis pasikeitė. Menininkas daugiau dėmesio skyrė grafiniam dizainui – rengė apdovanojimų, diplomų, vėliavų, ženklelių projektus, piešė plakatus, kūrė dovanas. Jam dirbant Susisiekimo ministerijoje, buvo įtrauktas į naują kūrybinę veiklą – pašto ženklų projektavimą. Tuo pat metu Burba gilinosi į spaudos meną, reklamą, rengė parodas, o naujausias jo pomėgis buvo meninė fotografija.

4. Burba buvo išskirtinio talento, tačiau prieštaringa asmenybė, jį nuolat lydėjo didelis noras tapti žinomu ir svarbiu, o tam buvo pasitelkiamas ir apskrumas. Dėl artimų menininko ryšių su prezidento Smetonos aplinka ir pasisavintų svetimų idėjų sunku įvertinti tikruosius grafikos dizainerio nuopelnus. Jo darbų ir meninių stilių įvairovė tokia didelė, kad nustatyti, kur yra kompiliavimas, o kur individuali menininko kūryba, – neįmanoma.

Gauta 2024 10 21

Priimta 2025 05 30

Šaltiniai ir literatūra

1. Burba, J. J. Trumpas mano gyvenimo ir veiklos aprašymas, 1936 m. lapkričio 24 d. *LCVA*. F. 386. Ap. 3. B. 8. L. 43.
2. *Art deco Lietuvoje*. Parodos katalogas. Sud. G. Jankevičiūtė: Nacionalinis m. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1998.
3. Adomavičius, L. Lietuviškų ordinų diplomai. *Mokslas ir gyvenimas*. 2003, Nr. 4: 38–39.
4. Bubnys, V.; Normantienė, J. *Paštas Lietuvoje 1918–1940 metais: valstybės pašto kūrimas ir veikla, ženklų leidyba*. 2 knyga. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2014.
5. *Foto paroda: Vilnius 1940 IV 14*. [Kaunas]: Lietuvos foto mėgėjų draugija ir Lietuvos matininkų ir kultūrtechnikų sąjunga, „Vilniaus“ sp., 1940.
6. Galkus, J. *Senasis Lietuvos plakatas, 1862–1944*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.
7. Galkus, J. *Lietuvos plakato istorija*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015.
8. Gedminas, A.; Galkus, J. *Lietuvos plakatas*. Vilnius: Mintis, 1971.
9. Jankevičiūtė, G. Burba Jonas Juozas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 3. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003: 623–624.
10. Jankevičiūtė, G. Burba Jonas Juozas. *Lietuvos dailininkų žodynas*. III tomas: 1918–1944. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013: 85–86.
11. Jankevičiūtė, G. Jonas Juozas Burba (1907–1952). *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas, 1918–2018*. Parodos katalogas. Sud. K. Jakaitė, G. Jankevičiūtė, E. Parulskis, G. Žemaitytė. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018: 32–35.
12. Jankevičiūtė, G. *Lietuvos grafika, 1918–1940*. Vilnius: E. Karpavičiaus leidykla, 2008.
13. Jonušienė, L. Dailininkas Jonas Burba. *Panevėžio balsas*. 1991 07 27. Nr. 144: 2.
14. Kavaliauskas, V. *Lietuvos garbės kodas. Ženkla, istorija ir žmonės*. Vilnius: Lietuvos rytas, 2013.
15. Laučkaitė, L. Krasauskas Edvardas. *Lietuvos dailininkų žodynas*. III tomas: 1918–1944. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012: 222–223.
16. *Lietuvos kariuomenės karininkai, 1918–1953*. T. 2. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2002.
17. Ramonienė, D. *Kauno meno mokyklos mokinių sąvadas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006.
18. Remecas, E. Organizacijų vėliavos Lietuvoje 1920–1940 m.: kūrėjai ir projektuotojai. *Kultūros paminklai*.

2022. Nr. 26: 15–26.

19. Remecas, E. Tarpukario Lietuvos šaulių sąjungos atributai: vėliavos ir apdovanojimai. *Karo archyvas*. 2017. T. 32: 218–246.

20. Ruzgas, A. Paskutinis prūsų mohikanas. *Į laisvę* (Chicago). 2004. Nr. 146: 79–81.

21. Smilingytė-Žeimienė, S. *Lietuvos bažnyčių dailė: XX amžiaus I pusė*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009.

22. *Sukaktuvinė ir tarptautinė foto mėgėjų paroda, 1938 m.* Kaunas: Lietuvos foto mėgėjų draugija, „Spindulio“ giliaspaudė, 1938.

23. Škiudienė, R. Dailininko Jono Juozo Burbos darbai Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkiniuose. *Lietuvos muziejų rinkinių kaupimas ir tyrimas. Atradimai, problemos, perspektyvos*. Trakų istorijos muziejus, 2001: 36–39.

24. Škiudienė, R. Dail. Jono J. Burbos darbai Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejuje. *Draugas*. 2001 10 06. Nr. 195. Priedas: Literatūra, menas, mokslas: 2.

25. *Tarpukario Lietuvos reklama*. Sud. R. Minkevičius. Kaunas: R. Minkevičiaus individuali veikla, 2015: 224–225.

26. Vyšniauskas, J. Atsiliepkite tetos, dėdės... *Mūsų žodis* (Skuodas). 1991 08 14. Nr. 65: 3.

27. Zairys, J. Dailininkas Jonas Burba. *Mūsų žodis* (Skuodas). 1992 12 05. Nr. 96: 3.

28. Zairys, J. Jono Burbos jaunystė. *Mūsų žodis* (Skuodas). 1994 02 12. Nr. 12: 2.

29. *XX a. lietuvių dailės istorija, 1900–1940*. I d. Vilnius: Vaga, 1982.

30. *XX a. lietuvių dailės istorija, 1900–1940*. II d. Vilnius: Vaga, 1983.

Eduardas Remecas

Jonas Juozas Burba (1907–1952): A Graphic Designer Who Represented Lithuania with His Works

Summary

The article introduces the Lithuanian graphic artist Jonas Juozas Burba, one of the pioneers of contemporary Lithuanian design, by revealing the diversity of his creative activities and providing information about his newly identified works and additional data about his known works. The article also reviews the artist's family history, his studies, and various social activities.

Between 1929 and 1933, Burba studied at art academies in Dresden and Leipzig, but did not obtain a diploma. Before studying in Germany, his main work was graphic design of books (at least 25) and periodicals (he made his debut in 1922 by winning the cover competition of the Catholic magazine *Giedra* for Lithuanian schoolchildren in the USA). At the same time, he took up various other creative activities: writing, publishing, designing bookplates and posters, and other fields of graphic design.

From 1930, the direction of Burba's creative activity changed. The artist focused his attention on applied graphic art: he designed award trophies, diplomas, flags, badges, painted posters, designed and made gifts, and created postage stamp designs. At the same time, he delved into print art and advertising, presented exhibitions, and took interest in artistic photography.

KEYWORDS: Jonas Juozas Burba, graphic artist, design, book, poster, awards and stamps